

גיטין צ

משה שווערד

1. פני יהושע מסכת גיטין דף צ עמוד א

ב"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו א"כ מצא בה דבר ערוה. ומשמע בגמרא דהיינו דבר ערוה ממש שזינתה בעדים ברורים, וע"כ איירי שלא בהתראה דאי בהתראה בת סקילה היא. ואין להקשות לבית שמאי הא דכתיב בכהן הדיוט גרושה וזונה לא יקח גרושה למה לי הא כל גרושה זונה היא? [1] אלא דשפיר איצטריך גרושה למאי דמסקינן בשמעתיך דבדיעבד כו"ע מודו דאי עבד עבד. ואע"ג דאמרינן בעלמא דאי לא כתב קרא היינו דאי להתירא אבל דאי לאיסורא כתב קרא כדאיתא ביבמות (דף ע"ט ע"ב). ומכל שכן דאתי שפיר טפי לשיטת הפוסקים דב"ש וב"ה לא איירי אלא בזיווג ראשון, או לשיטת הסוברים דלא פליגי אלא מן הנשואין ולא מן האירוסין כמו שהביא בספר גט פשוט, אלא דלא מסתבר לי דקרא סתמא כתיב וכמו שאפרש לקמן. ויותר נראה דלא פליגי ב"ש וב"ה אלא לענין לגרשה בע"כ אבל מדעתה אפשר דבכל ענין שרי וכדאיתא בש"ע א"ע (ק"ט ס' ב):

2. דף על הדף גיטין דף צ עמוד א

במשנה: בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה שנאמר כי מצא בה ערות דבר. הקשה החיד"א בספרו פני דוד (פר' אמור), לדעת בית שמאי למה צריך פסוק מיוחד לאסור גרושה לכהן, הלא אסורה כבר מצד שהיא זונה. [2] ותירץ, דאף לבית שמאי כל היוצא למלחמה היה כותב גט כריתות לאשתו, שמא ימות במלחמה ללא עדים ותשאר עגונה, על גרושה כזאת שלא נמצא בה כל ערות דבר דברה תורה.

• [3] קרבן נתנאל [אות ל] - צריך קרא כאשר כתב שכיב מרע להצילה מיבום

3. דף על הדף גיטין דף צ עמוד א

במשנה: בש"א לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה ערות דבר. בחידושי הר"ם אבן העזר (סי' קי"ט אות ז') הביא קושיא מבנו הרה"ק ר' אברהם מרדכי ז"ל (אביו של השפת אמת) לבית שמאי דלא יגרש אשתו רק בערות דבר, א"כ אמאי תקנו חכמים לאשה כתובה, שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ממ"נ אם אין בה ערות דבר לא יגרשנה, ואם יש בה ערות דבר תהא קלה וקלה בעיניו להוציאה. עיי"ש. וכבר קדמו בקושיא זו בחתם סופר גיטין (ד' עא) בשם רבו רבי נתן אדלר זצ"ל, ומוכיח מזה דבית שמאי ס"ל דכתובה היא דאורייתא, ולא תקנת חכמים משום שתהא קלה בעיניו להוציאה.

4. ספר חתם סופר על מסכת גיטין דף צ/א

ב"ה אומרים אפי' הקדיחה תבשילו, [1] רש"י פי' ששרפה קדירת מאכלו כפשוטו ומלשון פי' משנה לרמב"ם משמע לי וכן משמע מהרא"ע בפ"ה התורה [2] דרוצה שאין מדותיה וטבעה דומה לשל בעל והוה הקדיחה תבשילו של בעל כמו תלמיד המקדיח תבשילו ברבי' שמקלקל מדותיו ודעותיו ברבי' ה"נ היא מקלקלת מעשי הבעל ורצונו אעפ"י שהיא כשרה ומשכלת לפי דרכה אבל לא לפי דרכו, ונראה דיצא לב"ה זה מדלא כתיב דבר ערוה דהוה משמע דבר כיעור המביא לידי ערוה של זנות מלשון מער איש אלא מלשון קלון וחרפה קלון של דבר שדבריה מקולקלים או כרש"י או כרמב"ם, ומ"מ מדהוציא בלשון ערוה ש"מ ערוה ממש נמי קאמר לומר אפי' ע"י ערוה ממש נמי מותרת לבעלה וכדמצריך לי' בגמרא:

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

וב"ה אומרים אפי' הקדיחה תבשילו. רבים תמהים על זה, ובפרט כ"ה שרובם הלל הזקן היה סבלן גדול כדאיתא במס' שבת (לא.), והכא אמרו אפי' הקדיחה תבשילו, צא וראה מש"כ בתשו' מהרי"ט (תו"מ סי' צח) במעשה נורא שהיה שם, ובסוף התשובה כתב, ומדברי הרמב"ם (גירושין פ"י) למדנו כו' מה שאמרו ב"ה אפי' הקדיחה תבשילו, לא שייקש תואנה ועילה לפי שהקדיחה תבשילו פעם ופעמים בין כאונס ובין בפשיעה אלא דב"ה הכי מפרשים הקרא (תצא כד-א) "והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר",

שהיא הולידה לו טינא בלבו עד ששנאה, אע"פ שהסיבה הראשונה לא נתגלגלה אלא לפי שהקדיחה תבשילו, מ"מ כבר היא שנואה לו, וראוי לגרשה, לפי שלא עלה זיווגו יפה. ונראה לי להוסיף עפ"י דברי רש"י שהביא הפירוש על הקדיחה, כמו דכתיב (האזינו לב-כב) "כי אש קדחה באפי", והיינו שהיא עשתה מעשים כדי להבעיר אפו ולהכעיסו במעשה ידיה, והיינו הקדיחה תבשילו, ועי' ברש"י עה"כ (תולדות כו-לה) "ותהיינה מורת רוח ליצחק ולרבקה", לשון המראת רוח, וכל מעשיהם היו להכעיס ולעצבן.

6. פרי חדש | אה"ע קיט: ב

לנרסה וכו' והלא כהמ"ע ע"ס: ב לא יגרש אדם אשתו ראשונה וכו' כס"פ המגרש פלונקא דתנאי דנ"ס סברי דנעי' ערות דבר ממש וב"ה סברי או ערוה או דבר דהיינו אפי' הקדיחה תבטלו ואיצטריך ערוה לאצטועינן דאפילו מעיס ערוה מותרת להנשא לאחר וכדכתיב והלכה והיתה לאיש אחר וא"ת והא אמרינן בגמ' סוטה ונטמאה נטמאה ב"ס א' לבעל וא' לבעל ומדאצטריך קרא לייסורא לבעל מכלל דלכ"ע שריא וי"ל דאי לאו ערוה דהכא הוה דרשי' ונטמאה שני לייסורא לכ"ע א"כ לדבר אחריתי ור"ע הוסיף אפי' מלא אחר כ"א היתמה שג' ויהיה אס' לא תמצא חן

7. פני יהושע מסכת גיטין דף צ עמוד א

גמרא וב"ש האי דבר מאי עבדי ליה נאמר כאן דבר כו' מה להלן בשני עדים כו'. ומסקינן דלב"ה נמי אית ליה האי גזירה שוה דדבר דבר לענין עדים ברורים. ואע"ג דאפילו ספק סוטה אסורה לבעלה כדכתיב ונטמאה ונטמאה שאסורה לבעל ולבעל מ"מ הכא לא איירי מקינני וסתירה. [1] ויותר נראה דעיקר גזירה שוה אתא לאשמעינן דאפילו יוצאת מחמת דבר ערוה שזינתה בעדות ברורה אפ"ה תינשא לאחר, ובזה נתיישב לי מאי דהוי קשיא לי טובא דלמאי דמסקינן ריש פרק האשה רבה ביבמות [קי"ט ע"א] דבכל האיסורין שבתורה היכא דאיתחזק איסורא בעינן תרי וכן באתחזק היתירא, ולעולם אין עד אחד נאמן אלא היכא דלא איתחזק לא היתירא ולא איסורא וא"כ אמאי איצטריך הכא גזירה שוה דדבר דבר. ולמאי דפרישית אתי שפיר דמהאי גזירה שוה ידעינן דאיירי הכא בעדות ברורה ואפ"ה תינשא לאחר, כן נראה לי:

8. ספר חתם סופר על מסכת גיטין דף צ/א

מה להלן בשני ערי' וכו', הקשה פנ"י פשיטא למה לי קרא כיון דבחזקת היתר עומדת צריך ב' עדים דאין שום ע"א נאמן נגד החזקה, [2] ולכאורה י"ל בשני אופנים א' לפמ"ש פנ"י עצמו ריש מכילתין דאיתא בספרי לא יקום ע"א באיש, באיש אינו קם אבל קם הוא בעדות אשה להתירה לבעלה באומר מת בעליך, ע"ש דאפשר דדרשא גמורה הוא, ע"ש, וא"כ אי לאו דבר ה"א גז"ה הוא ע"א קם באשה בין להתיר בין לאיסור קמ"ל:

9. פני יהושע מסכת גיטין דף צ עמוד א

גמרא א"ל רב פפא לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו א"ל מדגלי רחמנא גבי אונס כו'. וקשיא לי טובא דהא רבא גופא אמר במסכת תמורה [ד' ע"ב] דכל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני [?] והא דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא ומקשינן עלה התם מאונס שגירש דמחזיר ואינו לוקה ואמאי הא עבר אמימרא דרחמנא, ומשני רבא שאני התם דאמר רחמנא כל ימיו בעמוד והחזיר קאי. ולפי"ז נהי דלא קשיא לן בעיקר מימרא דרבא דהתם אמר אי עביד לא מהני והכא קאמר מאי דעבד עבד דהתם איירי דוקא היכא דאמר רחמנא לא תעביד בלשון לאו מה שאין כן בלא מצא בה לא ערוה ולא דבר אין כאן לאו...

10. רש"ש מסכת גיטין דף צ עמוד א

שם ויש לך אדם שזכוב נופל לתוך תמחוי מוצצו כו'. שינה במשל זה מכוס לתמחוי לרבנות דסתם תמחוי הוא רותח כדמשמע בשבת (מב ב) במשנה ולכן ודאי קבל הבלוע טעם מהזבוב. ומדינא אולי מותר דנו"ט לפגם הוא כדאיתא בטוש"ע יו"ד סס"א ק"ד. שוב ראיתי להגר"א ז"ל שם שהעיר מכאן:

11. מהרש"א חידושי אגדות מסכת גיטין דף צ עמוד א

שזכוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו כו' יש לעיין בזה דודאי במשל שזורקו ושותהו ניחא לפרש בנמשל שהזכוב הוא העסק והדבור עם קרוביה והוא זורק הזכוב מן הכוס ולא חש לה ושותה כוסו אבל במשל זה מה היא זריקת הזכוב בנמשל שהרי חש לה ואינו שותהו וצ"ל במשל זה דמלתא חדא היא שזורק היינו הכוס כולו ואינו שותהו כלל ובמשל ג' ששינה מכוס השתייה למאכל שבתמחוי משום דודאי אין לך אדם שאוכל זכוב שהוא בעין בכוס והוא כרואה הזנות ממש באשתו שכל אדם מקפיד על זה אבל בנופל לתמחוי הזכוב נתמחה בו והוא מוצצו ואוכלו עם המאכל ואינו מקפיד על הזכוב שבו ואשמועינן במשלים אלו שכמו בדעות המאכל שהמיצוע ודאי טוב שזורקו ושותהו אבל אינו אוכלו כן ראוי להיות בנשים שהמיצוע שיקפיד מלדבר היא עם כל אדם ולא יקפיד כ"כ מלדבר עם קרוביה כמו שהקפיד פפוס בן יהודה באשתו כו' כפרש"י הכי מפורש פרק הבונה בועל כו' בעלה פפוס כו' ע"ש:

12. ספר בניהו בן יהוידע על גיטין דף צ/א

יש לך אדם שזכוב נופל לתוך כוסו. נ"ל מדמה יצר הרע של תאות המשגל לזכוב, מפני שהזכוב חונה יותר על מתיקה, ובתאות הביאה כתיב [משלי ט' י"ז] מים גנובים ימתקו, שיש בה מתיקות יותר. וגם קראו זכוב אותיות זכ בו. ועשה המשל ביין, כי היין הוא סרסור של עבירת הניאוף, וכמו שאומרים לסוטה הרבה יין עושה [סוטה פרק א']. והרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ...

13. רמב"ם יד החזקה הלכות גירושין פרק י

(כב) **אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות מצוה לגרשה** שנ' (משלי כ"ב) גרש לך ויצא מדון **ואשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה שאין זה מוציא רשעה מביתו וזה מכניסה לתוך ביתו:**

14. שו"ת הרשב"א חלק א סימן יח

שאלת למה אין מברכין על המצות כולן כגון המלוה את חברו והטוען עמו וכיוצא בהן. **תשובה זו שאלה עמוקה** ודבר שעמדו עליו הראשונים ז"ל ונסתבכו בו הרבה מפני מה מברכין על מקצתן ואין מברכין על כולן ואי זו שמברכין עליה ואי זו שאין מברכין עליה. **ואין הענין תלוי בטעם אחד שאתן לך כלל אחד בהם.** אלא כל מצוה שאין בה מעשה אין מברכין עליה כגון השמטת כספים וכיוצא בהן. וכן אין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני שאפשר שלא יתמצה בה חברו ונמצא מעשה מתבטל. כגון מתנות עניים והלוואת הדלים ונתינת צדקה והענקה וכיוצא בהם. וכן על דבר שהוא מסור לבית דין כגון עשיית הדין שמה לא יקבלו בעלי דין את דעתו. **וכן כל מצוה שהיא באה מתוך עברה כגון השבת הגזלה וחזרת הרבית** שלא צונו לגזול כדי להשיב וליקח את האם כדי שנהזור ונשלח אותה ועל כיוצא באלו. וכן מתנות כהונה אין מברכין על נתינתן דאין הישראל נותן משלו אלא שהשם יתברך זכה אותן לכהן ומשלחן גבוה קא זכו. ונתינת שקל בשנה כיוצא בו וכדכתיב (דברי הימים א כט) כי ממך הכל ומיידך נתנו לך. אבל על פדיון הבן ועל הפרשת חלה ומעשרות מברך מפני שאינו מברך על הנתינה אלא על ההפרשה ועל הפדיון שתלויין בו. ואין מברכין על מצוה שעיקרה אינה מצוה כגון חליצה ויבום שהעיקר משום פריה ורבייה והיא אינה מצוה על פריה ורבייה. **וכן על הגרושין משום דיש מקצת הגרושין שהן בעברה כגון שלא מצא בה דבר עברה ומגרשה ששנוי המשלח.** ואף על פי שיש מצוה במקצתן כגון אותן נשים שנשא בעברה שמצוה לגרשן לא פליגי רבנן לגרושין שיברך במקצת הגרושין ולא יברך במקצתן. ...

15. שו"ע אבן העזר - סימן קיט

(א) לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים, מותר:
(ב) לא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו, ודעתו לגרשה:
(ג) **לא יגרש אדם אשתו ראשונה, אלא אם כן מצא בה ערות דבר: הגה - אבל בלאו הכי אמרינן כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות (טור).** ודוקא בימיהם שהיו מגרשין בעל כרחו, אבל אם מגרשה מדעתה, מותר (אגודה)
פ' המגרש וכ"כ הר"ן). ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה; אבל שניה, אם שנאה, ישלחנה:
(ד) אשה רעה בדעותיה, ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות, מצוה לגרשה:
(ה) אשה שנתגרשה משום פריצות, אין ראוי לאדם כשר שישאנה:

16. ט"ז אבן העזר סימן קיט:

אשתו ראשונה - אין הפירוש שלקחתה בראשונה אלא אותה שמגודלת עמך כמו שפירש"י סוף גיטין וז"ל זיווג ראשון אשת נעורים ובה משתעי קרא עכ"ל וכבר נתבאר דבשניהם מצוה לשלח אם נמצא בה דבר ערוה אלא החילוק לענין למהר לשלחה כמשמעות לשון הטור:

17. ספר שערים מצויינים בהלכה

כל המגרש אשתו ראשונה אפי' מזבח מוריד עליו דמעות. כתב הב"י (י"ד סי' רכח ד"ה כתב הרשב"א) בשם הר"ן, דהא דאמרינן כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות, הני מילי ברוצה לעמוד תחתיו, והוא מגרשה בע"כ, אבל כשאינה רוצה לעמוד תחתיו אין נדנדוד עבירה בגירושיה.

18. ספר דבר יעקב

הט"ז [סימן קיט-ו] מקשה דא"כ למה הוצרכה הגמ' לתרץ הא בזוג ראשון הא בזוג שני, ולא תירצה הא בעל כרחו הא מרצונה. ומתרץ הט"ז משום שמרומז בפסוק שמירי בזוג ראשון דכתיב אשת נעורייך.

19. המאירי על מסכת גיטין דף צ/ב

במסכת סנהדרין כ"ב א' אמרו כמה קשים גירושין שהרי התירו ליחוד ולא התירו לגרש וכל שכן שהדבר מכוער באשה שנתגדלה עמו ונשקעה באהבתו שכיוצא בזו בגידה והפרת ברית ועליו אמרו אפי' מזבח מוריד עליו דמעות כלומר שאף סניגוריו נעשין לו קטיגור ואין בה לשום אדם ללמד עליו זכות והוא שאמר על כי העיד יי' בינך ובין אשת נעורייך אשר אתה בגדת בה היא חברתך ואשת נעורייך וכתוב ובאשת נעורייך אל תבגוד ובמסכת יבמות ס"ב ב' אמרו האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא:

20. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד קל - מסכת גיטין

(צ"ב) דאמר רבי אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות: אפילו מזבח מוריד עליו דמעות וכו'. פירוש דבר זה, כי המזבח הוא החבור שהוא בין השם יתברך ובין ישראל אשר ישראל נקראו אשה להקדוש ברוך הוא, והמזבח שעליו מקריבין קרבנות הוא החבור והקירוב שיש להקדוש ברוך הוא עם ישראל, וכאשר מגרש אשתו הראשונה שיש לה חבור גמור אל אישה ויש בטול אל חבור של איש ואשה, כאלו יש בטול גם כן אל חבור שהוא בין השם יתברך ובין ישראל, וזהו בכיה שהמזבח בוכה על זה, כי כל בכיה הוא בטול והפסד למי שבוכה עליו ולכן בוכין כאשר הגיע הפסד לקרוב, ודבר זה נחשב כאלו גם כן הפסד ובטול אליו בדבר מה, ולכן אמר כאשר מגרש אשתו ראשונה דבר זה בטול והפסד מה נחשב אל המזבח שהוא חבור של הקדוש ברוך הוא עם ישראל, ולכן המזבח בוכה עליו כי זה גם כן בטול אליו נחשב:

21. ספר חדושי אגדות חלק שלישי עמוד קמב - מסכת סנהדרין

א"ר אלעזר כל המגרש את אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות: מזבח מוריד עליו דמעות וכו'. פ"ל כי אין לך חבור ודבוק כמו שיש לאיש אל אשתו, ובפרט אשתו ראשונה. כי אשתו ראשונה בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, ולכן החבור והדבור הוא לגמרי. ולכן המזבח שהוא חבור ודבוק בין ישראל ובין אביהם שבשמים, שלכן ציוה התורה שלא תניף על אבני המזבח ברזל שנאמר (שמות כ') כי חרבך הנפת עליה ותחלליה, שאין להניף ברזל שהוא מחתך ומשחית על המזבח שהוא עושה שלום בין ישראל ובין אביהם שבשמים. וישראל נקראים אשה להקב"ה בכתוב, והמזבח הוא החבור והדבוק בין ישראל לאביהם שבשמים, ולכן אמר כי מזבח מוריד דמעות. כי הפסד חבור ודבוק זה שיש בין איש ובין אשתו הוא חבור בעצם שכן נבראו והיה לבשר אחד, ודבר זה נחשב הפסד למזבח שהוא גם [כן] חבור בין איש לאשה כמו שאמרנו. ולכן אמר מזבח מוריד עליו דמעות, כי הדמעות הם הפסד לבוכה, כי כאשר מגיע המיתה לאדם אחד קרובים שהם בשר מבשרו (בוכה) [בוכים] עליו, כי הפסד זה שייך לו כאשר הגיע לאותו שהוא עצמו ובשרו ולכן מוריד דמעות שהוא הפסד (והתכ') וכאשר מגרש אשתו ראשונה מפריד דבר שהוא עצם החבור, דבר זה נחשב כאלו מגיע הפסד זה אל המזבח שהוא ג"כ חבור בין ישראל ובין אביהם שבשמים:

22. ספר תורת חיים על סנהדרין דף כב/א

כל המגרש את אשתו הראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות [1] יש לפרש לפי שאדם וחוה נבראו גוף אחד דו פרצופין ומן המזבח נבראו כמ"ש חכמים עפר מן האדמה ממקום שנאמר מזבח אדמה תעשה לי לכך כל הבוגד באשת נעוריו שהיא בת זוגו מתחלת היצירה ומגרשה עושה כמין פגם במזבח שנבראו ממנו לכך מוריד עליו דמעות: [2] ועוד יש לומר דאיתא במסכת סוטה דרש ר' עקיבא איש ואשה שזכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתן ופירש רש"י ז"ל זכו שלא היה הוא נואף והיא נואפת שכינה ביניהם ... והיינו דאמר ר' אלעזר שכל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות לפי שיסוד המזבח עומד בשם של י"ה דהכי משמע בפרק החליל דקאמר התם הני ט"ו שיר המעלות ... ונראה דשם זה דכתב אחספא שם י"ה הוה שעל ידו העולם מתקיים לפי שנברא על ידו שנאמר כי ב"ה ה' צור עולמים ולכן כי בעא תהומא למיחרב עלמא שדא ביה שם זה ונתקיים ... כללא דמילתא נראה דשם של י"ה כתב אחספא ועל ידו נעשה שיתין שהוא החלל אשר תחת המזבח ולכן כל המגרש את אשתו ראשונה ובוגד באשת נעוריו אשר שם של י"ה משותף בינו לבניה הרי הוא מתיש כח שם זה כדפירשתי ונמצא גורם שגם המזבח מוריד עליו דמעות כיון שיסוד המזבח עומד על זה השם כדפירשתי ... טעמא על בכיית המזבח שהוא מפני פגימת שם של י"ה אשר נפגם כביכול על ידי בגידת אשת נעוריים ולכן קאמר על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעורייך אשר בגדת בה רמז לשם של י"ה המשותף בין איש לאשה ומעיד עליהן כשזכו כמ"ש שבטי י"ה עדות לישראל ועל ידי הבגידה אשר בוגד בה הוא פוגם שם זה ולכן המזבח בוכה על פגימת יסודו כביכול: והא דנקט כל המגרש אשתו ראשונה ולא קאמר סתמא כל המגרש אשתו וקרא נמי אמאי נקט ובין אשת נעורייך נראה משום דשם של י"ה המשותף בין איש לאשה אינו אלא בזיווג ראשון שנעשה בגזירת השם כדאמר בסמוך ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני ומסיק דהיינו דוקא בזיווג ראשון ולכן

הוא יתברך משתף שמו ביניהן לקרותן איש ואשה והיינו דנקט קרא ובין אשת נעוריק אשר בגדת בה והיא חברתך פי' דאשת נעורים היא בת זוג ומחוברת אליו מיצירה הראשונה שכל הנשמות כולן היו תלויות באדם וחיה כדאיתא במדרש ולכך העיד ה' בינו לבינה אבל זיווג שני דלא היה על פי בת קול אלא לפי מעשיו לא הוי זיווג גמור בשיתוף השם יתברך ולכך כל המגרש אשתו הראשונה דוקא דאית בהו שיתוף שם של י"ה המזבח בוכה על פגימת יסודו אבל זיווג שני לא: ועוד נראה דהיינו הא דאמר בסמוך אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו הראשונה שהיא לפי העצם של האדם קודם נושא אשה הוא אש בלא יוד כדפי' ולכך קודם שנושא אשה אש תוקד בקרבן ואין לו קרירות רוח כדאמר בסוטה לא זכה אש אוכלתו ובשעה שהוא נושא אשתו ראשונה נשתף ביניהן שם של י"ה ונתקרה האש ונקרא איש ולכך קאמר שאין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו הראשונה שפי' שיתוף השם שביניהן נתקרה אשו אבל כשמתה עליו אשתו הראשונה נסתלק ממנו שיתוף השם שהיה ביניהן וחזר לשמו העצם שהוא אש ואפי' דחזר ונושא אשה אחרת מכל מקום אין השם משותף בזיווג שני כדפירשתי: [3] ועוד נראה לפרש לפי שע"י הבאת שלום שבין איש לאשתו נעשה שיתוף שהוא יסוד המזבח כדאמר התם נשא אחיתופל קל וחומר ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה למחות השם וכו' לכך המתקוטט עם אשתו ומגרשה המזבח מוריד עליו דמעות: ...

23. ערוך לנר על סנהדרין דף כב/א

שם אפילו מזבח מוריד עליו דמעות: [4] המהרש"א בח"א פירש משום דכשגרשה לא תביא עוד קרבן זיבה ולידה ע"ש. ומה שכתב קרבן זיבה הוא תמוה שהרי קרבן זיבה אינו להיתירה לבעלה דבלא קרבן ג"כ מותרת והקרבן הוא להיתירה בקדשים ולכנוס למקדש וזה תביא גם אחר שנתגרשה. [5] ולענ"ד יש לפרש דמזבח מרמז על ספירת מלכות כידוע שנתגרשה מבעלה:

24. מהר"ם שיף על גיטין דף צ/א

... אפי"ל [6] כי האדם נברא מעפר המזבח ממקום כפרתו שנאמר מזבח אדמה. עפר מן האדמה. ולא האשה כ"א צלע כו' ושעמא זאת הפעם עצם כו' להיות חיבור אחד ויקרא שמם אדם כו' [ובלא האשה הוא] פלג גופא כו' והנה לזה המגרש שלא הועיל זה ולא מיחשב זה א"כ לסברתו אמאי לא נבראת ממקום כפרתה מעפר המזבח חושב שאין הקב"ה חפץ בכפרתו ואין זה מקום כפרתו לזה מדה כנגד מדה מאין עוד פנות אל המנחה כו' וק"ל:

25. ספר בניהו בן יהוידע על גיטין דף צ/ב

אפילו מזבח מוריד עליו דמעות. [7] נ"ל בס"ד, דאיתא בגמרא מזבח נטרקון מזין מזיח מכפר, ופרשנו מזין שמוריד שפע פרנסה לישראל, אך לא תהיה הפרנסה בתערובת צער ויגיעה, אלא מזיח עונות אלו המקטרגים שנבראים מן עונות, כמו שכתב הרב משה קורדבירו ז"ל על פסוק [מיכה ז' י"ח] מי א-ל כמון נושא עון, ומכפר החטאים כאלו לא היו, ולכך לא יהיה בשפע הפרנסה תערובת צער, וזהו כחו של מזבח בזמן שהיה בית המקדש קיים, וידוע דאמרו רבותינו ז"ל אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם, אלא בעבור אשתו, לכן זה המגרש אשתו ראשונה שהיה שפע הפרנסה בא לו בעבורה, כמו שנאמר [משלי ה' י"ח] יהי מקורך ברוך ושמת מאשת נעורייך, הנה אפילו מזבח בזמן בית המקדש שהוא מזין שמוריד לישראל שפע פרנסה בלתי תערובת צער כאמור, הנה לזה המגרש אשתו ראשונה מוריד עליו שפע של דמוע, רצה לומר שיש בו תערובת צער, שאין לו בפרנסתו נחת, מפני שהוא נגע וקלקל בדבר שהברכה והשפע בא בעבורו, שהיא אשתו ראשונה, דכתיב בהי יהי מקורך ברוך ושמת מאשת נעורייך: [8] ועוד נ"ל בס"ד, על דרך הרמז, דהתורה נקראת אשה דכתיב [דברים ל"ג ד'] תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, ודרשו רז"ל [פסחים דף מ"ט ע"ב] אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ונמצא יש לאדם שתי נשים, שהם התורה והאשה הגשמית, ואשתו הראשונה היא התורה, כי צריך לישא אותה תחלה, ואשתו השניה היא האשה הגשמית, ויש אחר שנושא אשה השניה מגרש אשתו הראשונה, שלא יעסוק בתורה עוד, הנה זה אפילו מזבח שהוא מכפר ומרצה את האדם לפני המקום מוריד עליו דמעות, רמז לכוחות הדינין, כי דמעות רומזים לכוחות הדינין: ולזה רבי יהודה פירש אם שנאת שלח, ורבי יוחנן דרש שנאו המשלח, ומפרש בגמרא הא בזווג ראשון, הא בזווג שני, כלומר זווג ראשון שהוא של התורה, כי היא אשתו ראשונה, שלומד תורה קודם שישא אשה הגשמית, הנה זה שנאו המשלח, אבל זווג שני שהוא של אשה הגשמית אם שנאת שלח, ולכן כתיב בתורה [משלי ג' י"ח] עץ חיים הוא למחזיקים בה, שצריך להחזיק בה תמיד כל ימיו, שלא לגרשה חס ושלום, כי היא הנותנת חיים לעושיה, ומוצאה מצא חיים:

26. פירוש הרקנאטי על התורה - פרשת כי תצא

כי יקח איש אשה. והיה אם לא תמצא חן בעיניו וגו'. דרשו רז"ל בסוף גיטין כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה וגו' (מלאכי ב' ג') ואמר כי שנא שלח (שם טז') שנוי המשלח והטעם באשתו ראשונה כי היא בת זוגו והנה הוא כנרגן מפריד אלוף ובפרד החבילה המזבח העליון שעל ידו נתחברו מוריד עליו דמעות והבן אמרו ספר כריתות כי כמו שנזדווגו גופיהן כך קודם יצירתן נזדווגו נשמותיהן ובהתפרדן זה מזה צריך ספר כריתות שיכרות ביניהן גם צריך לשמה שנאמר וכתב לה לשמה וצריך שמו ושמה ושם עירו ושם עירה כי הפירוד הזה אינו רק בהן וגם בשמותיהן לא בודו פרצופין והבן. ...

27. ספר השל"ה הקדוש - פרשת כי תצא

ומי שמגרש אשתו שהיא בת זוגו, עליו אמרו רבותינו ז"ל (גיטין צ ב) המגרש אשתו הראשונה מזבח מוריד עליו דמעות. אשתו הראשונה הוא סוד זוג ראשון, כלומר, שאינו מהמגלגלים לתת לו אחרת, ואז המזבח המטון נגד מזבח של מעלה שהיא אשת חיל. וכתב הריקאנטי (פרשת כי תצא, דף ר"ג ע"ב), אמרו (דברים כד, א) 'ספר כריתת', כי כמו שנזכרו גופיהן, כך קדם יצירתן נזדווגו נשמותיהן, והתפרדה זו מזה צריך ספר כריתות שיכרת ביניהן, גם צריך לשמה שנאמר (שם) וכתב לה; לשמה (גיטין כ א). וצריך שמו ושמה ושם עירה, כי הפרוד הזה אינו רק בהן וגם בשמותיהן - לא בד"ו פרצופין, עכ"ל: **הכלל העולה, הזווג הברור הוא בסוד ד"ו פרצופין, וכשמתיחד בטהרה ובקדשה ובצניעות רומז ליחוד העליון, וגורם ברכה ושפע מן הברית העליון להשכינה, ועושה שלום מלמעלה למטה.** ולא תהיה קדשה בישראל' (עפ"י דברים כג, יח), כי אם מתיחד עם הקדשה גורם שהשפע העליון יבוא לפלגש של מעלה שהיא הקדשה, ומביא כחות הטמאה לעולם. ולא יבוא ממזר ועמוני ומואבי, כי הם בחוץ מושבם נשפעות מרוח מסאבא, והם בדמות הזווג הטמא סמאל ולילית, ובנים זרים יהיו מולידים. ובמדרש רות (זהר חוש, דף ע"ח ע"ב) מאן דעאל [ביה] ברית קדישא ברשותא אחרא, (עליהם) כתיב (הושע ה, ז) 'בה' בגדו כי בנים זרים ילדו'. אבל מהזווג הקדוש נשפעותיהן של ישראל נאצלות ממקור הקדשה, דכתיב (שם יד, ט) 'אני כברוש רענן ממני פריך נמצא', שהרמז בו על אצילות נשפעותיהן של ישראל ממקור הקדשה. ואמר בו 'רענן' כי מוציא תמיד פרותיו, כענין (ישעיה מג, ה) 'ממזרח אביא זרעך'. וסוד זווג האדם באשתו הוא סוד משפיע ומקבל, וכשאינו ראוי להוליד פוגם למעלה. והוא טעם 'לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה' (דברים כג, ב), כי נפסק מקורו ונחר יחרב ויבש. והגורם לזה עושה עון גדול...

28. שו"ת חתם סופר חלק ח"ז תשובה לד

ונראה דאמרינן בש"ס (דמו"ק) [סוטה ב' ע"א] זיווג ראשון מכריזין עליו מ' יום קודם יצירת הולד, אבל בזיווג שני הכל לפי מעשיו. והפירוש הפשוט הוא כמשמעו, זיווג א' היינו אשתו הראשונה וזיווג ב' היינו אשתו שניה. **אבל שמעתי פירוש אחר, כמדומה לי בשם האר"י זצ"ל, דהענין הוא כך, כיון דידוע דאיתתא פלגא דגופא ואין הצורה שלימה כי אם עם אשתו ולכן בתחלת הבריאה נבראו דו פרצופים [ברכות ס"א ע"א], ואף עתה שחלקן הקב"ה, עכ"פ בשעת יצירה נבראת תיכף עמו בת זוגו שלא יהי' חסרון ח"ו בבריאת הבורא יתברך, ואז מזווגין לו כפי הנאות לו לגוף זה ובמזל זה כפי מזגו עזר כנגדו, וזהו נקרא זיווג ראשון. אבל לאחר צאתו לאויר העולם והוא משתנה לכמה גוונים כפי בחירתו צדיק או רשע או בינוני, וטבעו משתנה ע"י מעשיו ממה שהיתה בעת הבריאה, גם זיווגו ישתנה כפי הנאות לו עתה, וזהו הנקרא זיווג ב', כך שמעתי:**

לפי פירוש זה י"ל, כיון דלעתיד לבא יהי' עולם התיקון ויהי' הכל כמו קודם החטא, וכל אחד כתינוק שנולד דמי, יאות ליה זיווגו שהיה לו קודם צאתו אל העולם כיון שכך גזרה חכמתו יתברך שהיא נאות לבריאת גופו אם לא ישתנה. לפי זה לעתיד לבא אפשר שיקרה שיזדווגו שנים שלא היה בזה העולם כלל זה אצל זה, רק שקודם הבריאה היא היתה בת זוגו... ועד"ז יש לומר מה שאמרו ז"ל [גיטין צ' ע"ב] המגרש אשתו הראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, היינו אשתו הראשונה מזיווג ראשון הנ"ל שזכה לישא אותו אשה, ועתה ע"כ הרעו מעשיהם או הוא או היא, שאינו עוד בת זוגו. (ועיי' לשון רש"י בחומש פסוק כי יקח איש אשה [וגו'] והיתה לאיש אחר, דברים כ"ד ב' [ב]), (ושנאה וגו' האיש האחרון) שאינו בן זוגו של ראשון, אפשר שכיון להנ"ל). וידוע שלא לן אדם בירושלים וחטאו בידו שהתמיד כיפר בכל יום על כל עוונותיהם [במדבר רבה כ"א י"ט], ועל כרחך בדעשה תשובה גם כן דאל"ה זכה רשעים תועבה, ואם כן הוי כולם כיום הולדם, וזה שגירש אשתו ע"כ שלא עשה תשובה ולא כיפר עליו התמיד, ולזה המזבח מוריד עליו דמעות על שלא יכול לפעול פעולתו כהוגן:

29. שפתי כהן על ויקרא פרק כא פסוק ז

אשה זונה. זנה כתיב, שזנה עצמה מכוחות של טומאה ונהנית מהם, ועל כן נקרא זנות מלשון מזון, וחללה שפרחה ממנה הקדושה, והיא חלולה לקבל הטומאה, כשמוציאין גוף חלול הם נכנסים שם, ועל כן נקרא ההרוג חלל, שהוא חלול מהנשמה, ואשה גרושה מאישה, לפי שבא פירוד על ידה, כי כמו שנזכרו הגופים כן קודם הבריאה נזדווגו נשמותיהם, ולזה נקרא הגט ספר כריתות שכרת הזיווג שבינו לבינה, מאישה, סתם גרושה היא מאישה ולמה אמר מאישה, אלא לומר שנפרדה ונעקרה מזיווגה, ולזה מאישה מפיק ה"א ולא מאיש, ולזה אמרו חז"ל (גיטין צ' ע"ב) אפילו מזבח מוריד עליו דמעות למי שמגרש אשתו, הכוונה כדי שתהיה דעתו שלימה כקרבן הקרבנות, והכהן מורה יחוד ולא פירוד, ולזה נאסר בגרושה בלאו בפני עצמו, שלא עירבה עם זונה וחללה, כי מטעם אחר נאסרה, ולא נאסר כהן הדיוט באלמנה כי שמא היא זוגתו והקדימו אחר ברחמים ונדחה מפניו, ולזה נקראת אלמנה כלומר אל מנה שלא היתה מתנו וחלקו של ראשון...

30. חתם סופר מסכת גיטין דף צ עמוד ב

בחי' אגדה שלי אמרתי הא דאמרי' פ' במה מדליקין ב"ש קפדן וב"ה אוהב שלום ורודף שלום ומקרב בריות לתורה לא שב"ש היה קפדן שלא מן הדין ח"ו אלא הלל הי' ענותנותו ביותר שלא מן הדין לקרב הבריות לתורה דלמד מהקב"ה שהרי הבעל יכול לגרש אפי' בדבר כל שהוא ואפ"ה אמר הקב"ה שמו הגדול שנכתב בקדושה ימחה על המים שלא להפריד בין הדביקו' א"כ מכ"ש שנמחל על כבודו לקרב הבריות, אבל שמאי לטעמי' דלא מצי לגרש בלי עדים ואמר הקב"ה ימחה שמו לברר רשעתה ולהוציאה מבעלה ואין שלום לרשעים ומ"מ הלכה כב"ה ושלוה רב לאוהבי תורתך. פה ק"ק פ"ב יום ג' י"ב לירחא תליתאי תקצ"ח לפ"ק יזכני ה' להתחיל ולסיים מסכתות הרבה אמן: